

УДК 528.9-028.27:025.7/.9

Олена Остаецька,
мол. наук. співроб. НБУВ

ФОНДИ СЕКТОРУ КАРТОГРАФІЧНИХ ВИДАНЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ЦИФРОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ НБУВ

У статті подається теоретичне обґрунтування та розглядаються пріоритетні напрями формування цифрових колекцій карт на основі фонду сектору картографічних видань НБУВ. Представлені зразки картографічних документів в електронній колекції.

Ключові слова: фонди сектору картографічних видань НБУВ, електронні картографічні ресурси, цифрові колекції карт.

Картографічний фонд НБУВ є унікальною колекцією картографічних документів, єдиним в Україні спеціалізованим депозитарієм картографічних видань, який налічує 50 тис. одиниць зберігання. У його складі рідкісні видання, як друковані, так і рукописні, починаючи з XVI століття; вітчизняні, зарубіжні (багатьма мовами світу), різноманітні за тематикою, призначенням та поліграфічним виконанням атласи; одно- та багатоаркушеві карти; плани, картосхеми, пояснювальні записки, покажчики та інші додатки до картографічних творів.

Найціннішу частину фонду становлять картографічні стародруки кінця XVI–XVIII ст., які є продукцією потужних європейських центрів картовидавництва. Це видання середньовічних фламандських картографів А. Ортелія, Г. Меркатора, пізніші твори їх наступників (Г. Гондія, Я. Янсона) та конкурентів (родина Блау); численні видання династії французької картографічної школи XVII ст. Сансонів; твори засновника картографічного закладу в Нюрнберзі Й. Б. Гоманна і його спадкоємців. Зберігаються також твори Ф. де Вітта, Ю. Данкертса, Г. Валька, П. Шенка, Н. Вісшера (Піскатора) та багато інших видань.

3495

С3

Theatrum Orbis Terrarum [Карт] / уклад. А. Ortelius. – М-би різні. – Antverpiae: Plantinus C., 1584. – 1 атл. ([283] арк.), кольор.: герби, худож. картуші, марка вид-ва, печатка, портр., список, іл., текст, покажч. геогр. назв; 43x29 см. – Грав. – Латин. – Catalogus autorum [список авт.]. – С. [12–16].

Філігран. папір.
Опр. шкір.
Зміст: А. Ортелій; Catalogus autorum. – С. [12–16]

Переклад назви: Огляд або видовище земної кулі А. Ортелія. Д18(0)2
Рубрики: Загальногеографічні атласи. Світ

Примірник: 3495.
Печатки, штамп: Печатка: «Всенар. Б-ка України ВУАН».
Стан збереження: Відсут. 26 арк.

Портрет А. Ортелія

Титульна сторінка атласу

4743

С373

Plan de Paris [Карт] / Dess. et grave M. E. Turgot; Leve et dess. L. Bretez; Grave par C. Lucas. – Б. м-бу. – [Paris]: Б. вид-ва, 1739. – 1 атл. ([40] арк.), 1 копіл.: печатка; 55x45 см. – Грав. – Фр.

Філігран. папір.

Переклад назви: План м. Парижа.

Д18(4ФРА–2П)2г

Рубрики: Плани міст

Примітки: 4743.

Печатки, штампи: Всенар. Б-ка України ВУАН.

Титул атласу

У картографічному фонді представлені пізніші видання Р. Дзанноні, А. Затта, І. де Рамма, Д. Соцманна та ін., які дають уявлення про адміністративний поділ Європи в XVII–XVIII ст., і значною мірою включають територію сучасної України.

Тут зберігається багато спеціалізованих видань: атласи Парижа, Неаполя, європейських міст-фортець, атласи-звіти про дослідження та географічні відкриття Лаперуза, Кука, подорожей по Османській імперії, Греції, російські атласи Лисянського, Коцебу, Крузенштерна.

Достатньо широко у фонді представлені картографічні видання Російської імперії. Зокрема, хочеться виділити класичне академічне видання «Атлас Российской, состоящий из 19-ти специальных карт, представляющих Всероссийскую империю с пограничными землями» 1745 р., виданий Академією наук у Санкт-Петербурзі в кількох варіантах різними мовами. Зберігаються також видання О. Вільбрехта, В. П. Пядишева, І. К. Кирилова, Ф. І. Шуберта, російських комерційних

закладів О. А. Ільїна, А. Ф. Маркса. Картографічний фонд вміщує також серії карт, що відобразили російсько-шведські, російсько-турецькі, російсько-іранські війни, війну з Наполеоном, Північну та Кримську війни.

Окремими масивами представлені в секторі рукописні картографічні документи (638 од. зберігання) та карти м. Києва, серед яких теж багато рукописних. Ці карти є базовими першоджерелами, котрі фіксують унікальну інформацію про історичні події та стан довкілля, динаміку природних та соціально-політичних процесів на територіях різних держав, але переважно в Україні. І до сьогодні користуються попитом такі раритетні видання, як рукописний «Атлас реки Днепра» 1784 р., карти Чернігівської, Новгород-Сіверської, Київської губерній кінця XVIII ст., плани окремих не тільки міст, а навіть і будівель, залишків фундаментів тощо. Зберігається у фондах також значний пласт раритетних (починаючи з XVIII ст.) археологічних карт України та інших територій (Росії, Казахстану), які й до сьогодні не втратили своєї наукової актуальності та практичного значення.

17294

Карта устьев рек Буга и Днепра. К историческому обозрению их побережья [Карты; Рукопис] / Сост. Подполковник Чирков А. – 1:126 000; 3 версты в 1 дюйме. – Б. м., [1900]. – 1 к., цв.; 30х46 см. – На полотне.

Д18(283.73,25ДНІ)585 + Д18(283.73,25БУГ)585

Рубрики: Гідрографічні та гідрологічні карти

Карта

17444

План Сечи или крепости Запорожской [Карты; Рукопис]. – 1:3 775; 45 саж. в дюйме. – 1:252; 3 саж. в дюйме. – Б. м., [1780]. – 2 пл (1 л.), цв.: доп. пл., печать; 32x50 см. – Кириллица.

Зміст: [Профиль укрепления] Д18(283.7)725 + Д18(283.7)75

Рубрики: Нова історія; Політичні, політико-адміністративні та адміністративні карти

Примірник: 17444.

Печатки, штампи: Б-ка Одесскаго об-ва истории и древностей.

План

Процес створення електронних копій як один із засобів зберігання оригіналів документів подається в працях О. Коханової, С. Шульженко. Науково-методичні засади формування електронних картографічних ресурсів: електронного каталогу і баз даних картографічних матеріалів, авторитетних файлів географічних назв, електронних і цифрових колекцій карт розглянуто у публікаціях К. Лобузіню.

Переведення паперових картографічних документів, що зберігаються в секторі картографічних видань НБУВ, в електронну форму (від-

цифрування документів) вирішує проблему збереження культурного надбання, оскільки в першу чергу скануються джерела, що мають особливу культурно-історичну цінність. Деякі з них, вміщуючи великий інформаційний потенціал для науково-дослідної роботи, не можуть видаватися широкому колу читачів, щоб уникнути фізичного руйнування унікальних екземплярів. Іноді скануються також цілі колекції з певною метою, наприклад, матеріали до конференції, присвяченій 150-річчю з дня народження В. Кордта (*Київ, НБУВ, 18 лютого 2010*), стали основою першої цифрової колекції сектору картографічних видань. Саме на цьому масиві цифрових копій відпрацьовувались механізми створення електронних ресурсів та технологія сканування різних за розміром та форматом видів документів, які є аналогами друкованих видань з фонду сектору. Крім того, можливі періодичні відцифрування у вигляді ілюстрованих тематичних каталогів виставок, виконання довідок на запит читачів тощо.

Важливим питанням є прийняття рішення, які документи в першу чергу відцифрувати, як здійснювати реєстрацію та збереження відцифрованих копій, у якому вигляді і яким категоріям читачів їх надавати, адже цифрові копії, наприклад картографічних стародруків та рукописних документів, подібно до оригіналів теж мають особливий статус збереження.

Отже, необхідною умовою процесу відцифрування є диференційований підхід до відбору окремих видів документів. Вирішальними критеріями відбору картографічних видань для створення електронних копій повинні стати рідкісність та унікальність документів. Пріоритетними з точки зору цінності документів з фонду сектору картографічних видань для створення цифрових копій є:

- рукописні картографічні документи;
- картографічні стародруки до 1830 р.;
- унікальні та рідкісні видання (вітчизняні та іноземні) після 1830 р.

Застосування комплексного підходу до вирішення питань відцифрування картографічних документів визначає такі його можливі варіанти: 1) оформлення електронних колекцій у вигляді інтернет-документів; 2) створення комплексного електронного ресурсу з можливістю розширеного пошуку.

У процесі створення тематичних баз даних картографічних видань співробітники сектору часто звертались до пошуку інформації про певний документ в Інтернеті і пересвідчилися, що велика кількість видань вже є в електронному вигляді, тому не потрібно витрачати кошти і час та завдавати

шкоду паперовим документам, а підбирати для відцифрування дійсно ексклюзивні та рідкісні.

Відцифрування рукописів, стародруків, сувоїв, документів, які зберігаються у згорнутому вигляді в тубусах, потрібно здійснювати не звичайним сканером, а спеціальною камерою планетарного сканера, де застосована інноваційна система світлодіодного освітлення «рухомою смугою». Важливим для збереження паперових документів є те, що при скануванні планетарним сканером відсутній контакт зі сканованим об'єктом (як у планшетного сканера). Розраховані на весь термін роботи сканера освітлювачі виключають шкідливий вплив світла на цінні документи, а додаткова 3D камера з лазерним сенсором аналізує і вирівнює кривизну поверхні сторінок оригіналу, забезпечуючи точний фокус, високу якість зображення і можливість сканування об'ємних предметів (наприклад, глобусів, рельєфних карт тощо).

Необхідними вимогами до програми для перегляду або обробки зображень картографічних документів, що пройшли відцифрування, є: 1) перегляд зображень на екрані; 2) збільшення як усього зображення, так і окремих його частин; 3) можливість перегортання вперед і назад; 4) надання опції відновлення первинного розміру об'єкта; 5) поворот зображення; 6) команда на роздрукування.

Оскільки головними потребами сучасних користувачів є оперативність при отриманні інформації, її достовірність і зручність та, відповідно, формат, вид і спосіб оперативного надання інформації повинен бути комфортним для її споживачів. Сьогодні йде мова про принципово новий документопотік з істотними відмінностями від традиційного за багатьма ознаками, але в той же час використовується традиційна система обслуговування. Тому необхідно знайти найбільш раціональний підхід до оптимально короткого шляху інформації про картографічні документи з їх специфічними особливостями і можливостями комп'ютерних інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Коханова О. І. Поцифрування та мікрофільмування як засоби зберігання документів / О. І. Коханова // Вісник ХДАК. – 2010. – Вип. 29.
2. Лобузін К., Герус А. Формування електронних інформаційних ресурсів картографічного фонду НБУВ / К. Лобузін, А. Герус // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – К., 2012. – Вип. 34. – С. 79–90.

3. Лобузін К. Електронне середовище як засіб формування комплексних бібліографічних ресурсів Національної бібліотеки / К. Лобузін // Вісник Львівського ун-ту. Серія книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. – Львів, 2012. – Вип. 7. – С. 254–260.

4. Шульженко С. Перенесення на альтернативні носії інформації як засіб збереження бібліотечних фондів / С. Шульженко // Вісн. Кн. палати. – 2007. – № 10. – С. 28–29.

Стаття надійшла до редакції 25.04.2014 р.

UDC 528.9-028.27:025.7/9

Olena Ostaletska

Funds of the Sector of Cartographic Publications as an Important Component of Digital Information Resources in Vernadskyi National Library of Ukraine

The article discusses the theoretical rationale and priorities shaping digital collections of maps based fund sector cartographic publications VNLU. Samples of cartographic documents in electronic collection.

Keywords: funds sector VNLU cartographic publications, electronic cartographic resources, digital card collection.

УДК 528.9-028.27:025.7/9

Елена Осталецкая

Фонды сектора картографических изданий как важная составляющая цифровых информационных ресурсов НБУВ

В статье представлено теоретическое обоснование и рассмотрены приоритетные направления формирования цифровых коллекций карт на основе фонда сектора картографических изданий НБУВ. Представлены образцы картографических документов в электронной коллекции.

Ключевые слова: фонды сектора картографических изданий НБУВ, электронные картографические ресурсы, цифровые коллекции карт.